

บทคัดย่อ

ปัญหาพืชเศรษฐกิจ ข้าว อ้อย และมันสำปะหลัง มีผลผลิตต่ำเป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการผลิตพืชในระดับครัวเรือน ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ในระบบสนับสนุนการตัดสินใจเพื่อหาแนวทางช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป จากศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ ทางชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม และข้อมูลการผลิตข้าว อ้อย และมันสำปะหลังของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา 5 ตำบล (5 อำเภอ) ได้แก่ 1) ตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอห้วยผึ้ง 2) ตำบลยอดแกง อำเภอนามน 3) ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง 4) ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ และ 5) ตำบลเหล่าอ้อย อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ตำบลที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด คือ ตำบลยอดแกง อำเภอนามน รองลงมา คือ ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ และ ตำบลเหล่าอ้อย อำเภอร่องคำ ในขณะที่ตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอห้วยผึ้ง มีพื้นที่น้อยที่สุด พื้นที่ที่มีการปลูกมันสำปะหลังและอ้อยมาก คือ พื้นที่ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง และ ตำบลยอดแกง อำเภอนามน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 90 มีการปลูกข้าวเป็นพืชหลัก ร้อยละ 6 มีการปลูกมันสำปะหลัง และส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 4 มีการปลูกอ้อย รายได้หลักส่วนใหญ่ในภาคเกษตรของแต่ละหมู่บ้านในแต่ละตำบลได้มาจากการผลิตข้าว ยกเว้นตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอห้วยผึ้ง ซึ่งมีรายได้จากการผลิตข้าวต่ำเนื่องจากมีพื้นที่ทำนาต่อครัวเรือนน้อย รายได้ที่ได้มาจากการเลี้ยงสัตว์ส่วนมากมาจากการเลี้ยงวัวเนื้อ และรายได้นอกภาคเกษตรส่วนใหญ่ได้มาจากการรับจ้างทั่วไป

จากการศึกษาข้อมูลในระดับครัวเรือน พบว่า ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ มีผลผลิตข้าวเฉลี่ยสูงสุด (507 กิโลกรัมต่อไร่) รองลงมา คือ ตำบลเหล่าอ้อย อำเภอร่องคำ (400 กิโลกรัมต่อไร่) ในขณะที่ตำบลยอดแกง อำเภอนามน ตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอห้วยผึ้ง และตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง มีผลผลิตข้าวอยู่ในระดับปานกลาง (353 326 และ 350 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ) สาเหตุที่ทำให้ผลผลิตข้าวแตกต่างกันเนื่องมาจากสภาพพื้นที่ทำนาต่างกัน พื้นที่นาลุ่มดินร่วนปนทรายหรือดินเหนียวปนทรายให้ผลผลิตข้าวที่สูงกว่านาดอนดินทราย การทำนาดำให้ผลผลิตข้าวสูงกว่าการทำนาหว่าน เนื่องจากการทำนาหว่านมักพบปัญหาวัชพืชมากกว่าการทำนาดำ ส่งผลทำให้ข้าวมีผลผลิตลดลง การทำลายของหอยเชอริในข้าวนาหว่านค่อนข้างรุนแรงกว่าในข้าวนาดำ การใส่ปุ๋ยเคมีในปริมาณและอัตราต่างกันมีผลทำให้ผลผลิตข้าวแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากการทำลายของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล หนอนกอ และหนอนม้วนใบ เป็นต้น สำหรับข้อมูลการผลิตอ้อย พบว่า ผลผลิตอ้อยของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง (10-14 ตันต่อไร่) พันธุ์อ้อยที่ใช้ปลูกของเกษตรกรแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ พันธุ์ที่ปลูกกันมากคือ พันธุ์ K8892 พันธุ์ LK11 และพันธุ์กำแพงแสน เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้อัตราท่อนพันธุ์ และระยะปลูกใกล้เคียงกัน เช่นเดียวกันกับการปฏิบัติของเกษตรกรที่เหมือนกัน กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใส่ปุ๋ย 2 ครั้งๆ ละ 50 กิโลกรัมต่อไร่ วัชพืชเป็นปัญหาที่สำคัญในการปลูกอ้อย

เกษตรกรส่วนมากใช้ยาฆ่าหญ้าในการกำจัดวัชพืช จากศึกษาชี้ให้เห็นว่าปุ๋ยเคมีเป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้ผลผลิตอ้อยสูง การใส่ปุ๋ยเคมีในอัตราสูงทำให้ผลผลิตอ้อยสูงตาม การผลิตมันสำปะหลังเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลังพันธุ์ระยะของ 9 และพันธุ์เกษตรศาสตร์ 50 ส่วนมากมีการใส่ปุ๋ยเคมีเพียงครั้งเดียวในอัตรา 21-50 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งผลผลิตมันสำปะหลังส่วนมากอยู่ในช่วง 3.0-4.5 ตันต่อไร่ ปัญหาที่สำคัญในการผลิตมันสำปะหลัง คือ วัชพืชในแปลงซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญทำให้ผลผลิตมันสำปะหลังลดลง การใส่ปุ๋ยเคมีในอัตราสูงสามารถเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังได้ แต่ถ้าใส่ปุ๋ยเคมีในอัตราต่ำและมีการใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยชีวภาพเพิ่มเติมสามารถช่วยเพิ่มผลผลิตได้